

A&G KRONIEK

Nieuwsbrief van de Vereniging Ambacht & Gereedschap april 2018 nr. 55

VOORJAARSEXCURSIE
Zaterdag 26 mei 2018 - MOT Grimbergen (België)

Van de voorzitter

Zoals u elders in deze Kroniek kunt lezen gaat de Voorjaarsexcursie dit jaar op 26 mei naar het Museum voor de Oudere Technieken (MOT) in Grimbergen. Wellicht dat dit bij enkele oudere leden nog herinneringen oproept aangezien we hier in 2000 ook te gast

waren. Inmiddels is echter veel veranderd en we zijn erg blij dat we een fantastisch programma voorgeschoteld krijgen dat speciaal voor de vereniging is opgetuigd. Hulde en dank aan de heren Steven de Waele en Jan Selleslagers die de organisatie hiervan op een zo voortreffelijke wijze voor hun rekening hebben genomen.

Op de Najaarsbijeenkomst hadden we reeds onze plannen kenbaar gemaakt om te komen tot herdruk van een viertal Nooitgedagt catalogi die de 40-jarige periode van ongeveer 1950 tot 1990 beslaat. Inmiddels zijn we zover dat er gedrukt kan gaan worden. De publicatie zal in totaal ongeveer 260 pagina's beslaan waarvan de meeste in kleur. Helaas was de eerste catalogus uit de jaren '50 in zwart-wit gedrukt maar de rest gelukkig niet. Het is niet de eerste keer dat we een Nooitgedagt catalogus in herdruk laten verschijnen. Reeds in de jaren '80 gebeurde dit met een catalogus uit 1891 die in eerste instantie door Hans Rode werd gedrukt en die bij

A & G nog steeds beschikbaar is, inmiddels in een vierde druk. Sinds in 2002 de fabriek werd gesloten is Nooitgedagt echter geschiedenis. Dit kwam voor velen als een schok, met name voor diegenen die van jongs af aan met dit gereedschap gewerkt hebben en waarvan het gereedschap nog steeds de trots van de timmerkist is. Voldoende reden zou ik zeggen om nog eens terug te kijken op de geschiedenis van dit oer-Nederlandse merk. Gerrit van der Sterre deed dit al een beetje in zijn boek 'Vier Eeuwen Nederlandse Schaven en Schavenmakers', waarin hij een hoofdstuk aan Nooitgedagt wijdde. Echter dit bestrijkt toch vooral de periode van vóór de oorlog, de na-oorlogse periode bleef enigszins onderbelicht. Hopelijk kunnen we met deze publicatie een steentje bijdragen tot meer kennis over deze boeiende tijd waarin Nooitgedagt vooral in de jaren '50 een sterke groei doormaakte. Deze verzamelde catalogi geven dan ook een mooi overzicht van de bekendste Nederlandse gereedschappen fabriek in deze periode.

Wij hopen dit boekwerk ten tijde van de voorjaarsexcursie te kunnen presenteren. Voor leden is het verkrijgbaar tegen kostprijs van € 15,- (één exemplaar per lid). Leden kunnen het boek uiteraard ook bestellen, tegen betaling van de verzendkosten. Hopelijk is dit voor velen een extra aansporing om naar Grimbergen te komen.

Hein Coolen (voorzitter)

Nieuw boek:

De Nooitgedagt Collectie, een verzameling catalogi uit de na-oorlogse periode. Dit boek zal voor het eerst beschikbaar komen op de voorjaarsexcursie naar het MOT op 26 mei.

Leden kunnen daar één exemplaar tegen de kostprijs van € 15,- afhalen. Na 26 mei is het boek te bestellen bij de penningmeester a.i. Jan Blaas (j.blaas@planet.nl) waarbij dan wel de verzendkosten extra in rekening worden gebracht.

Zie ook hierboven.

Voorjaarsexcursie

Zaterdag 26 mei 2018

Museum Oude Technieken (MOT) Grimbergen

HEIN COOLEN

Toen Steven de Waele, conservator van het MOT, op onze Najaarsbijeenkomst in 2016 een lezing gaf, kwam spontaan een uitnodiging om eens een voorjaarsexcursie aan het MOT te wijden. Wij zijn als vereniging, zoals misschien enkele oud-gedienden zich nog zullen herinneren, al eens eerder bij het MOT geweest. Dit is echter dermate lang geleden, dat veel van de huidige leden deze ervaring niet hebben. Bovendien, en dit is wel de belangrijkste reden is er in de afgelopen jaren ontzettend veel veranderd bij het MOT. Het is inmiddels fors uitgebreid en de vele restauratieactiviteiten die zijn uitgevoerd openen vele nieuwe mogelijkheden. Zoals u in onderstaand programma kunt

zien is er een veelheid aan activiteiten gepland met veel keuzemogelijkheden.

Ik zou op deze plek graag mijn dank betuigen aan het MOT en met name aan Steven de Waele en Jan Selleslags voor het organiseren van dit geweldige programma. Zoals u kunt zien wordt er een groot beroep gedaan op hun vrijwilligers om voor ons op deze dag iets moois te realiseren. Ik hoop dan ook dat u, de leden van Ambacht & Gereedschap, deze inspanning zullen belonen door in groten getale in te schrijven op deze unieke mogelijkheid. Wij zijn er ons terdege van bewust dat Grimbergen voor velen van u niet bepaald naast de deur is. Toch hebben wij gemeend dit te moeten doen vanwege het programma dat ons geboden wordt. Ook voor het grote aantal Belgische leden van de vereniging ben ik verheugd dat we dit keer eens in België op bezoek kunnen.

Routebeschrijving

Met de auto naar het Guldendal

Adres: Guldendal 20, 1850 Grimbergen.
GPS-gebruikers opgelet, rij het Prinsenspark niet in!
Parkeer je wagen gratis langsheen de straat Guldendal.

Wegbeschrijving: Via de Brusselse Ring

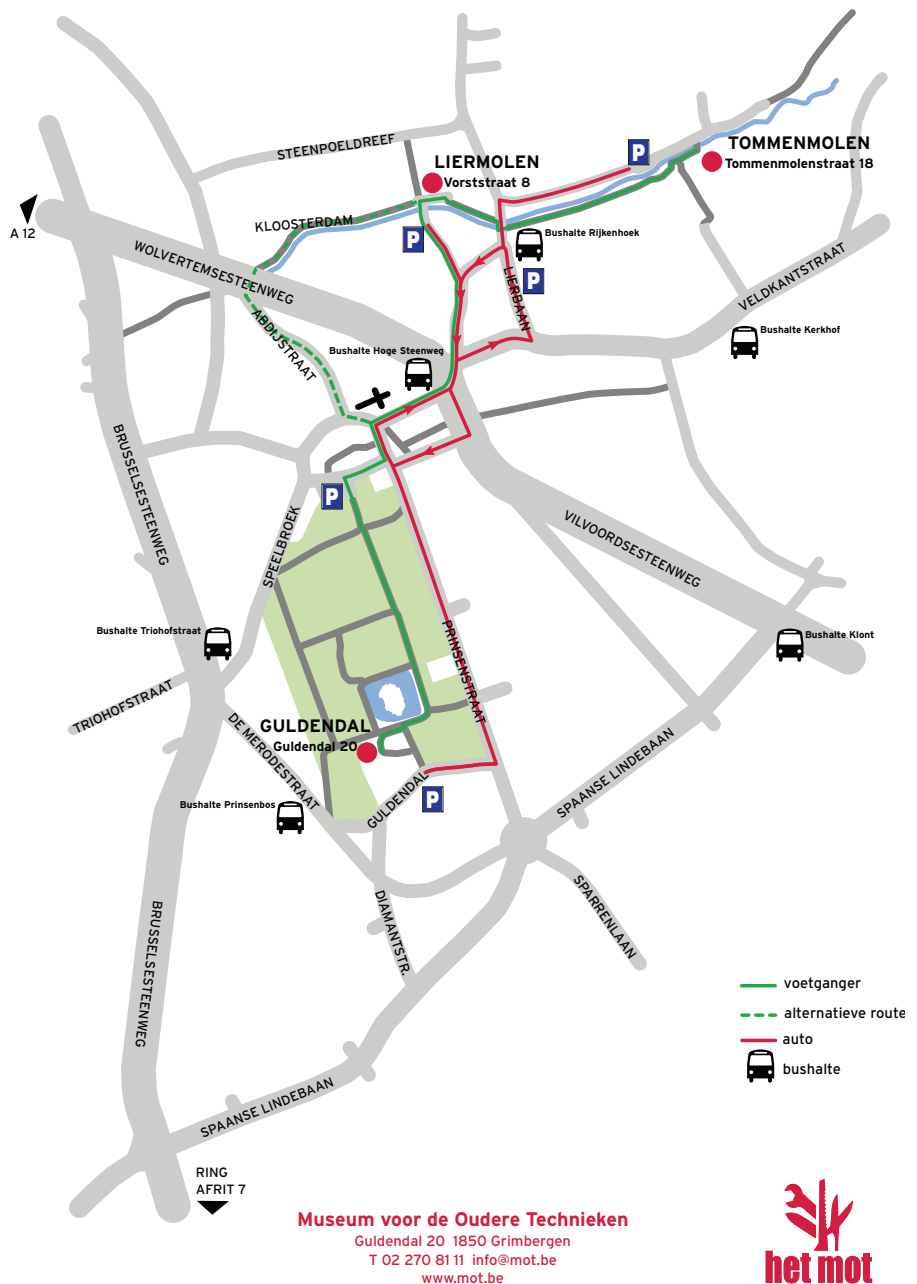
Afrit 7, Grimbergen. Volg "Grimbergen" (N 202 Hellebeekstraat). Neem aan de lichten de eerste straat rechts (Spaanse Lindebaan, volg wegwijzers 'Museum'). Neem de derde afslag links (Diamantstraat), steek de De Merodestraat over en rij rechtdoor de Guldendal straat in. Hou rechts aan. De ingang van het museum is doorheen de poort aan de linkerkant, de parking bevindt zich aan de overkant van de straat.

Vanuit Vilvoorde

N211 (Rubensstraat, dan Vilvoordsesteenweg). Voor het centrum van Grimbergen aan een kruispunt met een Grieks restaurant op de hoek, linksaf (Spaanse Lindebaan). Ga rechtdoor tot aan de rotonde. Neem daar de tweede afslag (De Merodestraat), vervolgens de eerste straat rechts (Guldendal) en rechts aanhouden. De ingang van het museum is doorheen de poort aan de linkerkant, de parking bevindt zich aan de overkant van de straat.

Vanuit Wolvenstem

N211 (Vilvoordsesteenweg, dan Wolvenstemsesteenweg). Voorbij het centrum van Grimbergen aan een kruispunt met een Grieks restaurant op de hoek, rechtsaf (Spaanse Lindebaan). Ga rechtdoor tot aan de rotonde. Neem daar de tweede straat (De Merodestraat), vervolgens de eerste rechts (Guldendal) en rechts aanhouden. De ingang van het museum is doorheen de poort aan de linkerkant, de parking bevindt zich aan de overkant van de straat.

Inschrijven voorjaarsexcursie

De kosten van het programma inclusief het afsluitend drankje bedragen € 25,- per persoon. IBAN: NL15 INGB 0000 3007 41 en vanuit het buitenland BIC: INGBNL2A. Ten name van Ambacht & Gereedschap Rhenen onder vermelding van deelname excursie 13 mei. Graag het verschuldigde bedrag overmaken vóór woensdag 16 mei. Uw inschrijving is ook uw aanmelding. U hoeft verder niets te doen. Bij inschrijving na deze datum graag contact opnemen met de penningmeester: j.blaas@planet.nl of 0317-616363.

Programma

Tussen 9.30 en 10.00 uur wordt u verwacht.

10.00 - 12.00 uur

Bezoek aan het MOT Guldendal

Kiezen uit twee activiteiten, elke activiteit duurt één uur.

1. Demonstratie kantrochten

Mathijs Huyghebaert, timmerman

Vóór de opkomst van de zaag werden boomstammen tot balken bewerkt met een beslagbijl. Dat is een bijl met een vrij groot blad dat niet in het verlengde van de steel staat. Dit laat toe om naast de stam te staan en de zijkant te bewerken tot een plat vlak. In deze demonstratie zie je hoe het aftekenen en kantrochten van een boomstam gebeurt.

2. Demonstratie smeden van een dissel

Patrick Tas en Olivier Serniclaes, vrijwillige smeden

In de tuin van het museum is een smidse ingericht die wordt gebruikt voor demonstraties en ateliers voor scholen. Deze activiteiten worden begeleid door de vrijwillige smeden van het MOT. Vandaag zullen ze samen werken om een dissel met een holle snede te smeden.

3. Rondleiding in de tentoonstelling Sterke vrouwen, zware was en demonstratie wassen op grootmoeders wijze

Johan Boulanger, vrijwillig molenaar en gids

Het MOT bezit onder andere een grote collectie wasmachines, een selectie hiervan staat tentoongesteld. Je krijgt inzicht in de evolutie van het wassen door de eeuwen heen mét een demonstratie van enkele methoden en toestellen.

4. Rondleiding achter de schermen van het Guldendal

Steven De Waele, conservator

Het Guldendal is het hoofdgebouw van het Museum voor de Oudere Technieken. De conservator neemt je mee langs enkele plekken waar de gewone bezoeker niet kan komen. De technische bibliotheek met 40 000 titels, het depot voor de kleine collectiestukken, ... je krijgt een unieke inkijk in de dagelijkse werking van een museum.

12.30 - 13.15 uur

Broodjeslunch in Resto Puller

Rijkenhoekstraat 17, 1850 Grimbergen
In Grimbergen waren steengroeven waar kalkzandsteen gewonnen werd. Achteraf liep de groeve vol en ontstond een steenpoel. De

6. Demonstratie gebruik van een bakoven

Jan Selleslagers, educatief medewerker
Sinds 2003 springt het MOT in de bres voor de bakovens. Er wordt informatie verzameld over het bouwen en gebruiken van een bakoven. Er is een inventaris met duizenden bakovens op de website en er worden talrijke activiteiten georganiseerd rond bakovens. In het bakhuis aan de Liermolen kom je te weten wat de verschillende onderdelen van een bakoven zijn, hoe je de oven moet stoken en waar je best op let als je een brood bakt.

mensen die daar werkten werden poelder, pulder of puller genoemd. Het restaurant ligt vlakbij de Liermolen en enkele historische steenpoelen.

Twee broodjes met een buffet van verse charcuterie en groente. Koffie.

13.30 - 15.30 uur

Bezoek aan het MOT | Liermolen

Vorststraat 8, 1850 Grimbergen
Kiezen uit twee activiteiten, elke activiteit duurt één uur.

5. Voorstelling stage Vakwerk

Mathijs Huyghebaert, timmerman

In 2017 werd tijdens een stage met twintig deelnemers een bijenhal gebouwd in vakwerk en leem. Dit gebouwtje bestaat uit een skelet van gekantrechte eiken balken, die met pen en gat verbindingen gemonteerd zijn. De vakken van het skelet zijn opgevuld met een vlechtwerk van wilgentenen en bedekt met een mengeling van leem en stro. Op het dak liggen gekloven dakspanen uit eik. Kom het gebouw bewonderen aan de Liermolen. Je krijgt uitleg van één van de lesgevers van de stage en wie weet krijg je wel zin om mee te doen aan de volgende stage Vakwerk in 2019.

7. Demonstratie graan malen in een watermolen

Johan Boulanger, vrijwillig molenaar en gids

De Liermolen is één van de vijf historische watermolens op de Maalbeek. De huidige molen dateert uit de zeventiende en achttiende eeuw en is nog steeds maalvaardig. De molenaar geeft graag ook een woordje uitleg bij de recente restauraties.

8. Rondleiding in het open depot Karren en wagens

Steven De Waele, conservator

Karren en wagens waren niet weg te denken uit het dagelijkse leven van onze voorouders. Het vervoer over land was, is en zal altijd een fundamentele activiteit van de

mens zijn. Het MOT verzamelt enkel lastvoertuigen, dus geen personenvoertuigen. In de schuur aan de Liermolen tonen we een mooie en representatieve selectie.

16.00 uur afsluitend drankje in de Charleroyhoeve

Lierbaan 16, 1850 Grimbergen
De Charleroyhoeve was een pachthof van de abdij van Grimbergen uit de zeventiende eeuw. De hoeve biedt nu onderdak aan de bibliotheek, het vrederecht en enkele zalen die verhuurd worden.

Verslag ledenvergadering

*Notulen van de 24^e Algemene Ledenvergadering van Ambacht & Gereedschap
gehouden op zaterdag 4 november 2017, locatie ROVC Galvanistraat 13 te Ede*

CEES VAN DER GRAAF

Opening

Voorzitter Hein Coolen opent om 10.30 uur de jaarlijkse Algemene Ledenvergadering van de vereniging. Hij heet ca. 140 bezoekers welkom.

De hoge opkomst in het jaar na het jubileumjaar maakt duidelijk dat we een gezonde vereniging zijn met een brede belangstelling voor het ambacht en het daarbij behorende gereedschap.

In het kort wordt het programma van de gehele dag toegelicht. Ook dit jaar zijn er weer verschillende tafels met presentaties, expositie of demonstratie. Na de ledenvergadering is er een koffiepauze en gelegenheid tot bijpraten. Om 12.30 uur is de Lunchpauze. Na de lunch gaan de verkooptafels open. Om 15.00 uur is de gebruikelijke verloting gevolgd door de veiling. Leden die willen bieden op een van de veilingstukken moeten zich van te voren inschrijven.

Vaststelling van de notulen van de 23^e Algemene Vergadering van 12 november 2016

De notulen worden door de voorzitter aan de orde gesteld. Er kan gereageerd worden op zowel tekst als op inhoud. Er zijn geen opmerkingen. De notulen worden, met dank aan de secretaris, als zodanig vastgesteld.

Jaarverslag 2016-2017

De secretaris geeft op hoofdlijnen een toelichting op het jaarverslag zoals is opgenomen in de A&G Kroniek nr. 54 van oktober 2017. Het bestuur is dit jaar 5x bijeengewees. Vergaderd wordt altijd bij

een van de bestuursleden thuis zodat de kosten zoveel mogelijk beperkt zijn.

Dit jaar is er veelvuldig gesproken over het verbeteren van de website. Het ontbreken van een goede beheerder maakt dat het forum niet goed functioneert. Het bestuur is tot de conclusie gekomen dat een goed werkend forum alleen mogelijk is als er minimaal drie vrijwilligers zijn (moderatoren) die het forum beheren.

De voorjaarsexcursie naar het molenmuseum 'de Wachter' in Zuidlaren waar de collectie van ons lid Dick de Hart een plek heeft gevonden werd goed bezocht. Totaal mochten we ca 100 deelnemers begroeten.

Onze vereniging werkt met een klein bestuur die ondersteund wordt door verschillende commissies. Een werkwijze die maakt dat ook leden met een beperkte hoeveelheid vrije tijd ook een bestuurstaak op zich kunnen nemen. Als er leden zijn die een actieve rol willen vervullen in het bestuur, een commissie of bij een bijzonder evenement dan zijn deze van harte welkom.

De boedelcommissie heeft weer veel werk verzet om verschillende verzamelingen een goede bestemming te geven. Dankzij deze inzet kan er vanmiddag weer een mooie collectie gereedschap worden geveild. Het werk van de publiciteitscommissie is voor een ieder zichtbaar in de A&G Kroniek en de Gildebrief.

We worden steeds vaker gevraagd voor presentaties bij landelijke eve-

nementen. Op Beleef Landleven zijn we inmiddels een vaste gast. De regionale bijeenkomsten georganiseerd door onze leden voorzien duidelijk in een behoefte. Kortom we zijn een gezonde vereniging met gemiddeld 420 leden die met veel plezier beleven aan hun hobby.

Financiën

Door Jan Blaas wordt het overzicht financieel beheer 2016-2017 en de begroting 2017-2018 in het kort toegelicht. Jan geeft aan dat we qua financiën een gezonde vereniging zijn. We hebben een stevige reserve. Wel is enige relativering op zijn plaats. De welvaart van onze vereniging komt voor een belangrijk deel door de opbrengst van de veiling. De kosten van de Gildebrief alsmede de verzendkosten zijn stevig. Mede dankzij een degelijk financieel beleid is een verhoging van de contributie niet nodig. Met waardering wordt de begroting vastgesteld.

Vraag van een van de leden.

We hebben een aanzienlijk kapitaal als vereniging, wat gaan we daarmee doen?

Door Jan wordt aangegeven dat dankzij onze reserves er ruimte is om wat meer te doen. Als vereniging zijn bezig met een bijzondere publicatie van verschillende nooitgedagt catalogi. Deze moet door de vereniging worden voorgefinancierd. Daar is nu ruimte voor. Als er leden zijn met ideeën voor andere bestedingen dan horen we het graag.

Jan geeft aan dat hij stopt als penningmeester. Jan is in '98 begonnen als penningmeester. Hij nam deze mooie taak toen over van Gerrit van de Sterre. Jan geeft al een aantal jaren aan dat hij wil stoppen als penningmeester. Helaas is er na herhaaldelijke oproepen nog geen opvolger. Toch stopt hij. Er moet nu een opvolger komen. Bestuurslid zijn van A&G is leuk werk. Voor de volgende periode is hij wel beschikbaar als algemeen bestuurslid. Hein verwijst naar het voorwoord van de A&G Kroniek waarin hij aangeeft dat hij van harte hoopt dat er een lid is die de rol van penningmeester op zich wil nemen.

Verslag van de kascommissie voor het boekjaar 2016-2017

De kas is recentelijk gecontroleerd door Gerrit Snoek en Henk van Osch. De conclusie van de kascommissie is dat de boekhouding overzichtelijk is en een verzorgde indruk maakt. Er zijn geen ongeregelde geconstateerd. De kascommissie is van oordeel dat de penningmeester zijn taak correct heeft uitgevoerd. Het advies van de kascommissie aan de ledenvergadering om decharge te verlenen wordt met een applausdoor bevestigd.

Verkiezing van de kascommissie voor het boekjaar 2017-2018

De kascommissie voor het boekjaar 2017-2018 bestaat uit Henk van Osch en Marieke Gels. Op de vraag van de voorzitter wie zich als reserve op wil geven en daarmee in het boekjaar 2018-2019, meld zich Johan van Gilstraten. Deelname aan de kascommissie is in principe voor drie jaar waarvan één jaar als reserve.

Bestuur

Jo Jacobs en Jan Blaas moeten volgens het rooster dit jaar aftreden. Jo heeft aangegeven zich verkiesbaar te stellen voor een volgende periode. Jan heeft bij de start van de

afgelopen periode aangegeven te stoppen als penningmeester. Voor de komende periode is Jan wel beschikbaar als algemeen bestuurslid herkiesbaar. Op de vraag van onze voorzitter of de leden kunnen instemmen met het benoemen van Jo en Jan tot algemeen bestuurslid wordt met een instemmend applaus gereageerd.

Hein richt vervolgens het woord tot Jan. Hij memoreert in het kort de bestuurlijke kwaliteiten van Jan als bestuurslid maar vooral ook als vriend. Iemand waar de afgelopen 19 jaar nooit tevergeefs een beroep op werd gedaan. Om de waarde hiervan voor de vereniging te onderstrepen willen we je iets tastbaars geven. Jan krijgt het boek 'van Punt tot Mijl' van Gerrit Berens en een ritsmes als aanvulling op zijn collectie messen.

Gedachtewisseling met leden

Piet Voermans geeft aan dat hij het jammer vindt dat het forum zo slecht loopt.

Aangegeven wordt dat dit verschillende oorzaken heeft. Een verouderd systeem en het ontbreken van ten minste drie beheerders (moderator).

Piet geeft aan dat hij zich beschikbaar stelt als moderator.

Regiobijeenkomst

In de A&G kroniek staat een verslag van de 4^e regiobijeenkomst in Delft. Is een dergelijke bijeenkomst ook toegankelijk voor leden van buiten de regio? Aangegeven wordt dat John Boele hiermee gestart is door mensen uit de regio via de mail uit te nodigen. Het is geen besloten bijeenkomst. Ook anderen kunnen hun eigen regio bijeenkomst organiseren.

Adressenlijst met mail adressen

Paul van der Lugt is bezig met een nieuwe adressenlijst. Ervaring leert dat met name de e-mail adressen nog al eens wijzigen. Het doorgeven van wijziging van het

e-mail adres gaat niet altijd goed. Afgesproken wordt om na te gaan hoe dit beter kan.

Commissie digitalisering

De suggestie wordt gedaan om de A&G Kroniek en de voorlopers daarvan te digitaliseren zodat deze voor ieder lid beschikbaar zijn. De suggestie wordt gedaan om hiervoor een commissie digitalisering in het leven te roepen. Conclusie: we gaan als bestuur dit uitwerken.

A&G Kroniek

John Boele geeft aan dat de productie van de A&G Kroniek een hele klus is. Er is veel kennis en kunde in onze vereniging aanwezig. Met elkaar kunnen we dit ook in zichtbaar maken. We komen graag bij je langs om er een mooi artikel van te maken.

Sluiting

Na deze gedachtewisseling sluit de voorzitter de 24^e algemene ledenvergadering van de vereniging Ambacht & Gereedschap af met het overhandigen van een bos bloemen aan de vrouw van Jan Blaas.

Verslag najaarsbijeenkomst 2017

JOHN BOELE

Op 4 november werd de traditionele najaarsbijeenkomst gehouden in het salencomplex van het ROVC in Ede. Al vroeg liepen de handelaars te slepen met hun spullen en werden de verkooptafels ingericht. Daarna volgende al snel de grote groep trouwe bezoekers, die door de dames achter de inschrijftafel snel werden voorzien van een consumptiebon. Het was weer heel gezellig om oude bekenden te spreken en de laatste nieuwtjes uit te wisselen. Ook verschenen er hier en daar bijzondere gereedschappen of recente aanwinsten op tafel. Altijd goed voor een paar interessante verhalen. Na de gebruikelijke jaarvergadering, waarin Jan Blaas formeel afscheid nam als penningmeester en een fraai ritsmes cadeau

kreeg, was er ruim tijd om een aantal presentatietafels te bekijken. Steeds weer verrassend om te zien wat andere leden boeit en tot verzamelen aanzet. De bijzondere Paal Kars collectie, die Hein Coo-

len liet zien, trok natuurlijk veel belangstelling. Maar ook de mooie collectie Zeeuwse paardenmessen gepresenteerd door Frans Dingemanse kreeg veel aandacht van de bezoekers.

Rond 14 uur startte de verkoop en was 't soms echt dringen bij de verkoop tafels. Er werd goed in- en verkocht en menigeen ging later met iets bijzonder naar huis. De verloting en de veiling vonden vanaf 15.30 plaats, soms werd er stevig tegen elkaar op geboden. Bij de uitgang kregen de leden vast de Gildebrief 2017 uitgereikt, weer heerlijk wat interessant leesvoer. Opnieuw dus een aantrekkelijke najaarsbijeenkomst dankzij de inzet van vele vrijwilligers van onze vereniging.

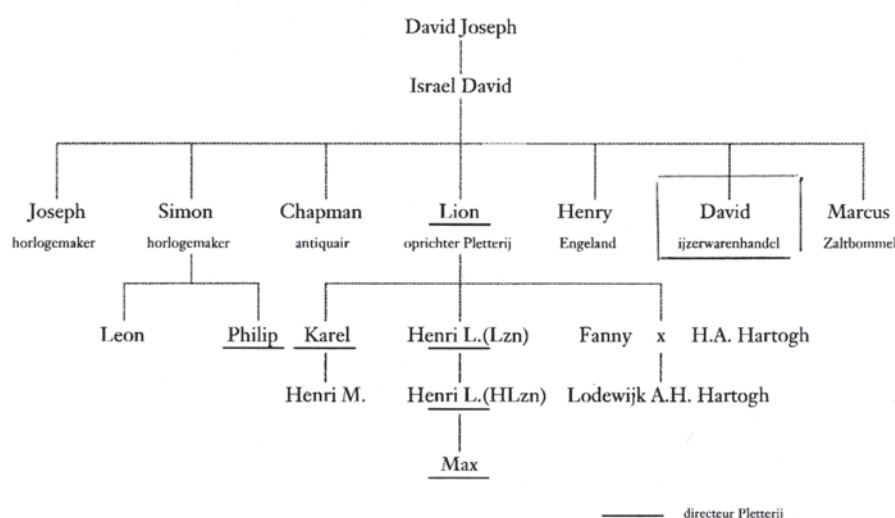
Handelaarsmerken

JOHN DE VREEZE

Van de vele tientallen onbekende schaafterken vanaf de tweede helft van de 19^e eeuw, valt het grootste deel binnen de categorie “handelaarsmerken”. In feite waren toen de meeste ambachtelijke schavenmakers uit de 18^e eeuw verdwenen. In Rotterdam waren Jansen en De Jong nog tot begin 20ste eeuw actief maar de productie was toch vooral in handen van twee grote fabrikanten, Nooitgedagt in IJlst en Duesing in Anholt. De handelaarsmerken zijn dus veelal tot deze twee laatste producenten te herleiden. Niettemin blijkt het koppelen van een firmanaam aan een handelaarsmerk niet altijd even eenvoudig.

Er zijn in Nederland nog een aantal firma’s waarvan de geschiedenis terug gaat tot 1850 of eerder. Door de vele overnames is helaas veel van het historisch archiefmateriaal verloren gegaan. Zo blijft er dus voor ons maar één weg over: Probeer te bepalen waar de schaaft met het onbekende merk gekocht kan zijn en probeer daar een handelaar bij te vinden. Soms wil het toeval een handje helpen. Zoals bij het vinden van de beitel met het merk Enthoven Vlamingsstraat Den Haag.

Over de familie Enthoven is in de Haagse archieven veel boeiende informatie te vinden. Hier volgt een korte samenvatting: Omstreeks 1745 vertrekt de Joodse handelaar David Joseph uit Duitsland naar Nederland en vestigt zich in Eindhoven. Daar neemt hij de naam Enthoven aan. Met echtgenote en oudste zoon vertrekt hij in 1752 naar ‘s-Gravenhage. Uit alles blijkt dat de familie is zeer ondernemend is geweest.

Een gietijzeren brug in den Haag

Lion, kleinzoon van David Joseph, startte in 1824 samen met Louis Maritz een fabriek voor het smelten van koper en andere metalen. Dit werd later uitgebreid met een ijzerpletterij. In 1848 wordt de samenwerking met Maritz beëindigd en gaat de firma verder als L.I Enthoven en Co. Het bedrijf is zeer succesvol. Uiteindelijk heeft het 800 man in dienst en is daarmee een van de belangrijkste fabrikanten van Den Haag. Den Haag was in die periode een belangrijke industriestad! Veel van de gietijzeren constructies van Enthoven zijn in Den Haag en elders bewaard gebleven.

In de stamboom vinden we gelukkig ook een ijzerhandelaar en wel David Enthoven uit de Vlamingstraat. De beitel is dus geleverd door deze handelaar. Van Nooitgedagt is bekend dat zij beitels leverden als 'privat label'. Dus mogelijk werden de beitels en schaven door deze fabrikant geleverd.

Op een aantal schaven vonden wij het merk DJE&Zn. Dat deze schaven verkocht zijn door D Enthoven uit de Vlamingstraat lijkt voor de hand te liggen.

Roeder en Verbeek

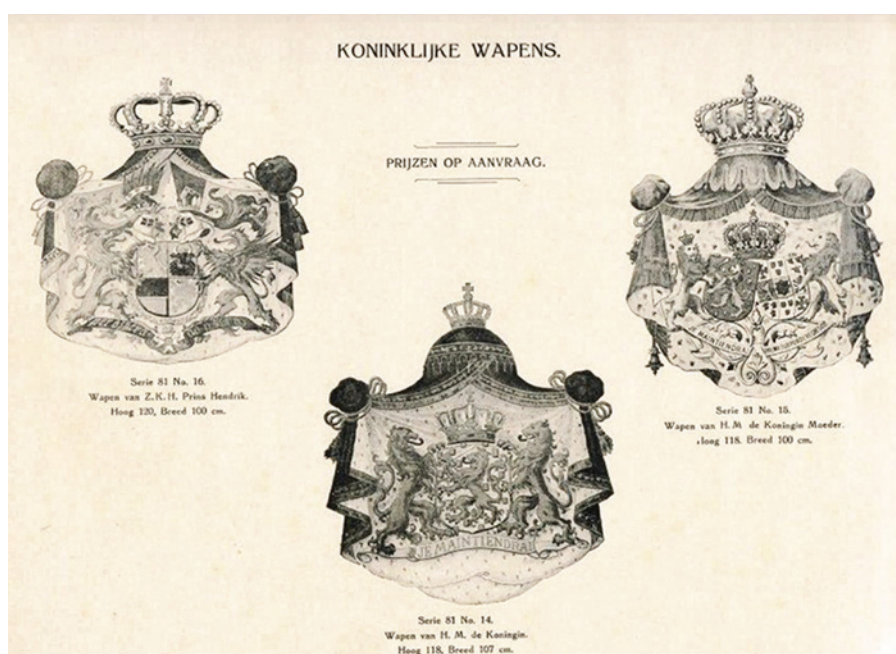
Ook dit is een Firma met een lang verleden. Zij werd opgericht in 1750 maar onder een andere naam. De directe voorganger van R&V is de firma P.T. van Os en zonen uit Rotterdam. Of van Os ook de oprichter van de firma is geweest is ons niet bekend.

In 1909 wordt aan de firma het predicaat Koninklijk verleend. Om hiervoor in aanmerking te kunnen komen moet aan een aantal voorwaarden worden voldaan (*invoegen voorwaarden*).

Het bestellen van een Koninklijk wapen was eenvoudig. De firma leverde namelijk zelf wapenschilden.

Het was dus een niet onbelangrijke firma met vestigingen in Middelburg, Rotterdam, Den Haag en Enschede. In Enschede werkten onder de naam Tonies, die ook op schaven voorkomt.

In 1923 wordt de firma opgesplitst. Roeder gaat verder in Rotterdam en Middelburg, terwijl Verbeek met de vestigingen in Den Haag en Enschede verdergaat. Ook de firma Verbeek in Den Haag verkrijgt het predicaat Koninklijk. De heren Roeder en Verbeek waren bestuurlijk zeer actief in de Nederlandse Vereniging van Ijzerhandelaren en de heer Verbeek bleef tot op hoge

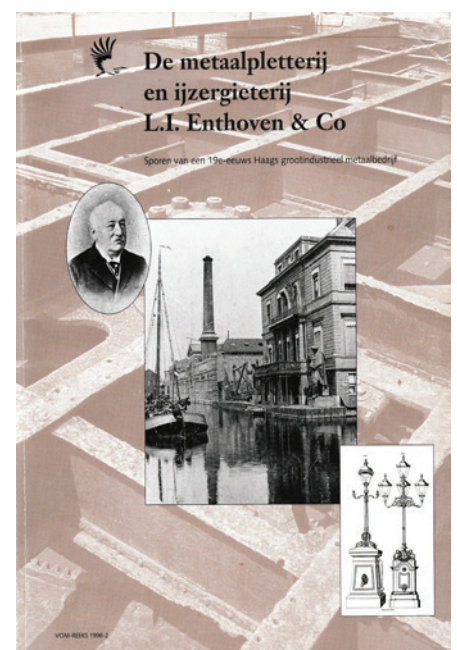
leeftijd voorzitter van de Kamer van Koophandel van Den Haag . Deze activiteiten hebben mogelijk bijgedragen aan het verkrijgen van het Koninklijke predicaat.

Welke merken kunnen we in verband brengen met deze firma?

‘RODER EN VERBEEK’ voluit op de Rotterdamse manier is duidelijk en behoeft geen nadere toelichting RV onder kroon is ook meer dan waarschijnlijk het merk RV dooreen gevlochten onder een koninklijke kroon is gevonden op beitels en versiert vele pagina’s van een van de catalogi van de firma. Dit kan dus ook niet missen.

Lastiger was VY onder kroon. Na de splitsing van het bedrijf in 1923 zou dit kunnen staan voor Verbeeks IJzerhandel uit Den Haag. Van een aantal schaven met het merk VY onder kroon wist een zoon van de vorige eigenaar en tevens gebruiker te vertellen dat zijn vader en daarvoor zijn grootvader deze schaven had gebruikt en dat de schaven in Den Haag waren gekocht. Dit maakt het zeer aannemelijk dat VY inderdaad staat voor Verbeeks ijzerhandel.

Al met al een boeiende zoektocht!

Verslag 5^e regiobijeenkomst op 10 maart in Delft

JOHN BOELE

Op 10 maart 2018 kwamen 11 leden bij elkaar in het gastvrije museum van de bebroeders Mensert. Helaas was Gerrit Mensert afwezig vanwege een operatie, maar we hopen hem een volgende keer weer graag te ontmoeten. De spontane gezelligheid binnen de groep valt iedere keer weer op, en het is soms moeilijk om zoveel verhalen, die men wil vertellen, binnen de paar uurtjes die we bijeenkomen allemaal tot hun recht te laten komen.

Als bijzonderheid van deze bijeenkomst geldt wel de gedateerde veerploeg die Ron meebracht. Deze heeft hij gevonden in de bakken bij Gered Gereedschap.... (inderdaad is deze schaaft nu gered!). Ook liet Ron nog een bijzondere wetsteen zien in doosje. Natuurlijk was de waterpas met de grote letters J N Y (Jan Nooit-gedacht Ijlst), die door Alex getoond werd ook een topstuk. Verder zagen we een multischaar met een minuscule fotootje erin verwerkt, een pokhout origineel gebruikt bij de Statendam, een nagemaakt pasllood, en demonstreerde Willem Mensert vol overtuiging de vierkante gatenboor.

IN MEMORIAM AD BUURMAN

Op 19 december hebben we afscheid genomen van Ad Buurman. Zijn overlijden kwam, ondanks de slopende ziekte waaraan hij leed, toch wel onverwacht, aangezien hij aan de beterende hand leek. Plotselinge longontsteking noodzaakte echter op 10 november ziekenhuisopname.

Na de Rijksluchtvaartschool te hebben doorlopen kwam Ad als technicus terecht bij de Koninklijke Luchtmacht. Hij had graag piloot bij de KLM willen worden, maar dit lukte helaas niet. Tekenend voor Ad ging hij vol voor een andere carrière die hem en Jetty een internationaal leven bracht met standplaatsen in Duitsland en Engeland.

In Engeland werd zijn passie gewekt voor oud gereedschap en Ad werd een enthousiast verzamelaar. Mark en Jane Rees, auteurs van diverse publicaties op dit gebied en ook verwoede verzamelaars waren goede bekenden van Ad die vlak in de buurt woonden. Een groot deel van de collectie van Ad dateert uit die tijd. Na terugkomst in Nederland werd Ad een geziene persoonlijkheid op de brocante markt van Tongelre (B) waar hij iedere zondag al voor dag en dauw stond met oud gereedschap, eerst buiten, daarna op een plekje binnen.

Ad was een man van hard werken en weinig woorden, ofschoon hij graag over zijn hobby vertelde. Binnen de vereniging was Ad zeer gezien en op de najaarsbijeenkomst was hij altijd met een tafel vol mooie spullen te vinden.

Jetty blijft nu alleen achter en onze gedachten gaan dan ook uit naar haar, kinderen en kleinkinderen.

Hein Coolen

IN MEMORIAM TJEERD POPPINGA

Op 2 mrt 2018 overleed op 73 jarige leeftijd ons lid Tjeerd Poppinga uit Leeuwarden.

Hij was in 1991 lid geworden van A&G, in dat jaar opgericht als “kring van belangstellenden in oude gereedschappen” en is altijd een trouw lid gebleven. Die interesse in het ambachtelijke werd zijn grote passie en daarbij was hij een hartstochtelijke verzamelaar. Zijn huis veranderde langzaam in een museum waar je op de vloer of aan de muur nauwelijks plekken meer kon vinden zonder naaimachines, hamers, sleutels en vele andere gereedschappen.

In 2016 begon een periode met ernstige gezondheidsproblemen en ziekenhuisopnames. Hij moest noodgedwongen verhuizen en afstand doen van zijn collectie. Met het overlijden van Tjeerd verliezen wij een bijzondere markante persoonlijkheid met een groot hart.

We wensen zijn familie veel sterkte met dit verlies.

Jan Blaas

Hoe een kapotte bel het begin kan zijn van een verzameling

JOOP GREUTER

Toen ik jaren geleden als collectant voor een goed doel bij een oudere mevrouw langs kwam reageerde ze niet direct op mijn aanbellen. Dit terwijl ik haar toch in haar kamer zag zitten en zij een vaste donatrice in al die voorgaande jaren was geweest. Na het tikken op haar kamerraam deed ze open en vertelde me dat de bel stuk was. Ik bood aan om naar het euvel te kijken en vroeg haar om een kleine schroevendraaier. Ik mocht verder komen en in haar kamer was een kastje waarin een kleine schroevendraaier lag en een oude verstelbare moersleutel. Nadat ik de bel weer werkende had gekregen gaf ik haar de schroevendraaier terug en maakte haar een compliment over dat mooie stukje gereedschap wat ook in de kast lag. Ik zei tegen haar als u dat ooit weg doet houd ik me aanbevolen om het te krijgen. Ze zei neem het gelijk maar mee ik doe er toch niets mee en wie weet misschien ben ik er over een jaar niet meer. Dat was mijn eerste sleutel zie Fig.1 van de inmiddels driehonderd die ik er bezit.

Het mooie van verzamelen is dat je al verder komt in wetenswaardigheden en de achtergrondverhalen hoe de ontwikkeling van de gereedschappen heeft plaatsgevonden.

De allereerste sleutels zie Fig. 2 vaak gemaakt door de plaatselijke dorpssmid, die in zijn smidsvuur voor boeren en wagenmakers de eerste sleutels vervaardigden. Je moet weten dat men in de eerste jaren van het gereedschap maken nog niet de beschikking had over gietmallen en over persen om

Fig. 1 eerste sleutel van de verzameling

Fig. 3 sleutel van plaatmateriaal Mossberg USA

gereedschappen te smeden, het zogenaamde drop forged systeem.

Men vervaardigde eerst veel gereedschap uit plaatmateriaal. Door plaatmateriaal zo te buigen Fig. 3 en uit te vijlen kreeg men de vorm van een sleutel. Door nu meerdere plaatjes op elkaar te klinken kreeg men de vereiste stevigheid zie Fig. 4

Smeedbare gietstukken

Drop forged verwijst naar een productiemethode in de metaalindustrie en zegt **niets** over de kwaliteit van het eindproduct.

Het productieproces kan heel simpel zijn. Het stampen of stansen van een bepaald product, bijvoorbeeld een standaard moersleutel, uit een strook gloeiend staal S-37, het zogenaamd “pisbakkenstaal” en dit modelleren in een persvorm of mal is ook een vorm van “drop-forging”. Zie fig. 5

Er wordt bij dit productieproces dus gebruikt gemaakt van kracht, een mal of persvorm, verhitting en materiaal. Het te bewerken mate-

Fig. 2 in smidsvuur gesmede sleutel uit Frankrijk

Fig. 4 op elkaar geklonken plaatjes

Fig. 5 drop forged procédé

riaal, het ijzer, varieert van metaalpoeder tot allerlei ijzerproducten van diverse samenstelling. Niet alleen de samenstelling van het ijzer maar ook de nabewerking, zoals harding, is van grote invloed op de eindkwaliteit van het metaalproduct bijv. van het hierboven genoemde model moersleutel.

Waar eerder vele lokale smeden en bedrijfjes ieder hun eigen gereedschappen vervaardigden kwam naarmate er op grote schaal eindproducten werden geproduceerd ook behoefte aan professionelere en in massa vervaardigde handgereedschappen. Zo hebben veel fabrikanten bij hun eindproduct een toolkit meegeleverd. Die toolkit bestond dan uit een moersleutel en een schroevendraaier. De autofabrikant Ford leverde een type sleutel bij zijn voertuigen die op zich ook een soortnaam is geworden

het z.g. Fordmodel zie Fig. 6

Soms was het uiteinde van de sleutel ook geschikt als bandenlichter zie Fig.7

Zoals ik al vermelde kwam door de veelheid van auto, motor- en fiets-fabriekjes, je moet bedenken dat er omstreeks 1900 er veel meer waren dan tegenwoordig, er een grote vraag naar kwalitatief en hoogwaardige gereedschappen. Hieronder enkele voorbeelden van gereedschappen die bij een motor, auto, fiets of een tractor werden geleverd.

Veel gereedschapfabriekanten waren ooit begonnen als smid en of wagenmaker. Er waren er ook die wapens maakten. Zoals bijvoorbeeld de firma Mauser. Zij maakten wapens in de Duitse stad Oberndorf am Neckar. Na de eerste wereldoorlog mocht dat niet meer en gingen ze motorfietsen produceren en daar hoorden natuurlijk ook een moersleutel bij.

De hier afgebeelde sleutels hebben een snelverstelling van de bekken, door de lip op de losse bek naar beneden te drukken wordt het wormwiel opgelicht en kan je de losse bek verschuiven.

Iver-Johnson was een Amerikaanse fabrikant van vuurwapens, fietsen en motorfietsen van 1871 tot 1993. Vanaf 1891 was de fabriek geves-

Fig. 6 model Ford

Fig. 8 Vauxhall autos

Fig. 10 Fordson tractorsleutel

tigd aan 136 River Street in Fitchburg, Massachusetts. De bedrijfsnaam was Iver-Johnson's Arms & Cycle Works. De Amerikaanse president William McKinley werd in 1901 door Leon Czolgosz vermoord met een Iver-Johnson .32 kaliber "Safety Automatic" revolver. Presidentskandidaat Robert Kennedy werd in 1968 door Sirhan Sirhan vermoord met een Iver-Johnson .22 kaliber Cadet 55-A revolver. Van 1907 tot 1915 produceerde Iver-Johnson goede motorfietsen met eencilinder- en V-twin motoren tot 1.090cc. Tegen meerprijs waren de zware modellen leverbaar met achtervering.

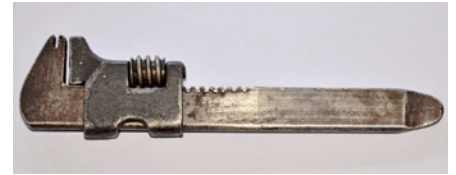

Fig. 7 sleutel met bandenlichter

Fig. 9 Adler motorfietsen

Fig. 11 International Harvester tractoren

Kongsberg uit Noorwegen opgericht ca 1820 als een fabriek waar men zwaarden maakte, op de eerst gemaakte zwaarden stond het logo zonder kroon. Vanaf 1824 begint de kroon constant te verschijnen op zwaarden, maar het ontbrak nog op enkele van de belangrijkste pistoolmodellen van het bedrijf, zoals de zogenaamde Kongsberg Rifle. De 'flankør' pistool uit 1831, echter, draagt het logo duidelijk.

Deze fabriek die voor het Noorse leger de wapens maakte kreeg na de eerste wereldoorlog nauwelijks orders en ging over tot het maken van civiele produkten,

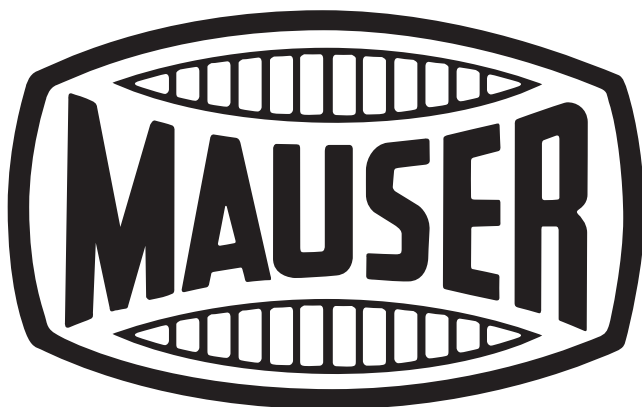

Fig. 12 Het logo van Mauser

Fig. 13 De einspurauto 1928

Fig. 14 Mauser moersleutel

Fig. 15 Mauser moersleutel

Fig. 17 fietssleutel van Iver Johnson

Fig. 16 reclamefolders voor Iver Johnson

zoals schoppen beitels maar ook moersleutels. Deze waren van een dusdanige kwaliteit dat ze tijdens de wereldtentoonstelling van 1928 in Barcelona een gouden medaille in de wacht sleepten.

Vervolgens wil ik laten zien dat de gereedschapmakers vernuftig bezig zijn om hun gereedschappen te vervolmaken en handiger maken voor de gebruiker. Hierboven heb ik al twee voorbeelden van snel verstelling van de losse bek gegeven hier volgen nog een paar voorbeelden.

In figuur 21 zien we een sleutel van de firma J.A.Henckels uit Solingen later vooral bekend geworden door het vervaardigen van

messen en scharen. Bij deze sleutel kan men de losse bek versneld verschuiven door een deel van de greep op te tillen waardoor de bek los komt van de tandjes en daardoor verschoven kan worden.

Bij de sleutel in figuur wordt de losse bek verschoven door het handvat ten op zichte van de bekken te verdraaien. Op de handgreep zit een tandheugel waardoor de losse bek zich verwijdt van de vaste bek.

Deze firma was vooral bekend als maker van bouten en moeren. Hier wordt de losse bek versteld door een exentrisch verstelbaar gedeelte op de handgreep waardoor de losse bek versteld kan worden.

Door middel van een veer wordt hij dan weer terug getrokken.

Bij de sleutel van figuur 24 zit de losse bek met een veer vast aan de vaste greep. Door de schuif naar links te bewegen zal de losse bek zich naar de vaste bek bewegen.

Hier een sleutel van de Firma Cromna uit Noorwegen. Deze is verstelbaar door de kleine halve cirkel te verdraaien waardoor de bekken een grotere of kleinere afstand van elkaar krijgen.

Fig. 26 Black & Decker
De sleutel van Black & Decker is snel verstelbaar met een doorbatterijen gevoed motortje die de losse bek laat bewegen. Door middel van het wormwiel kan men dan daarna

Fig. 18 logo Kongsberg

Fig. 19 Kongsberg geweer

Fig. 20 sleutel Kongsberg

Fig. 21 sleutel J.A. Henckels

Fig. 22 sleutel Blitz

Fig. 23 sleutel Chas Richards & Sons Burston

Fig. 24

Fig. 25 cromna

Fig. 26 Black & Decker

nog een fijnafstelling maken.

Bij de sleutel van het merk Bessey wordt de snelverstelling verkregen door de kop t.o.v. de greep te bewegen waardoor het wormwiel vrij beweegbaar is gelijktijdig met de losse bek.

Tenslotte wil ik het nog even hebben over de moersleutel die wij allemaal gebruiken en die ook in onze gereedschapkist zit, de BAHCO wat ook de soortnaam is geworden van de verstelbare moersleutels.

Het verhaal van Bahco begon in 1886 toen de Zweedse uitvinder Johan Petter Johansson 1853-1943) zijn bedrijf *Enköpings Mekaniska Verkstad* in Enköping vestigde in

Fig. 27 Bessey

Zweden. Johan Petter, ook wel bekend als *JP*, was een uitvinder en Industrieel. Hij vond de moderne loodgieterssleutel (1888) en verstelbare sleutel (patenten in 1891 en 1892) uit. In 1890 werd de omzet van de onderneming en marketing rechten voor zijn producten verkregen door de ondernemer *Berndt augustus Hjort* (1862-1937), oprichter van *BA Hjort & Co.* Johan Petter Johansson verkocht in

1916 al zijn aandelen in *Enköpings Mekaniska Verkstad* aan Berndt Augustus Hjort en het bedrijf werd omgezet in een filiaal onder de nieuwe corporatie *AB BA Hjort & Co.* Vandaar de naam BAHCO.

Dit was het volledige overzicht over de achtergronden van mijn verzameling. Deze is mede tot stand gekomen door bijdragen van R.Huijps een vrijwilliger uit het zuiden van ons land. Wie mijn totale verzameling wil bekijken moet maar eens een afspraakje maken. Zijn er onder jullie die nog ergens een oude moersleutel hebben liggen of er een is tegenkomen op zijn vakantie tijdens het struinen op een rommelmarkt ik houd me daarvoor altijd aanbevolen.

jfgreuter@quicknet.nl

Fig. 28 J.P. Johansson

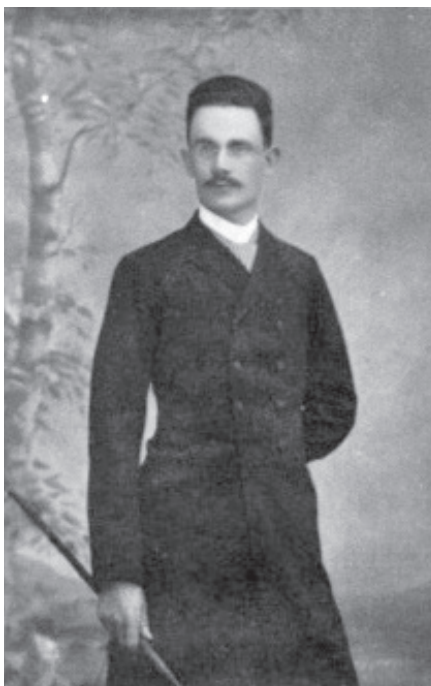

Fig. 29 BA Hjort

Inhoud van deze A & G Kroniek

Van de voorzitter	2
Voorjaarsexcursie 2018	3
Verslag ledenvergadering 2017	7
Verslag najaarsbijeenkomst 2017	9
Handelaarsmerken	11
3e Regionale bijeenkomst Delft	14
In memoriam	15
Hoe een kapotte bel het begin kan zijn van een verzameling	16

De A&G Kroniek verschijnt
tweemaal per jaar.

Redactie: John Boele

Redactieadres:

John Boele

Westerdreef 52

2152 CS Nieuw-Vennep

Tel: 0252 689228

Email: john.boele@gmail.com

Niets in deze uitgave mag, op
welke wijze dan ook, worden ge-
kopieerd en/of vermenigvuldigd
zonder schriftelijke toestemming
van het bestuur van de vereni-
ging Ambacht & Gereedschap.

Ledenadministratie: Paul van der Lugt, administratie.ag@skynet.be

Boedelcommissie: Jan Blaas, Jo Jacobs en Gerrit Snoek

Bankrekening: IBAN: NL15 INGB 0000 3007 41

BIC: INGBNL2A

t.n.v. Ambacht en Gereedschap, Rhenen

Bestuur Vereniging Ambacht & Gereedschap

Voorzitter:

Hein Coolen

voorzitter@ambachtengereedschap.nl

Diepenbrocklaan 4a

6711 GN Ede

Tel. (0318) 61 43 73

Leden:

Co de Jager

jagerc@xs4all.nl

Guido Gezellenlaan16

3705 AT Zeist

Tel. (06) 2254 8829

Secretaris:

Cees van der Graaf

secretaris@ambachtengereedschap.nl

Schuwacht 140

2941 EH Lekkerkerk

Tel. (0180) 66 36 88

Hans van Meijel

h.vanmeijel@home.nl

Haag 22a

5815 CB Merselo

Tel. (0478) 54 62 61

Penningmeester a.i.: Jan Blaas

penningmeester@ambachtengereedschap.nl

Platanenlaan 13

3911 PA Rhenen

Tel. (0317) 61 63 63

Jo Jacobs

Sint-Crispijnstraat 17

5211 ZC 's-Hertogenbosch

tel: (06) 5471 1272

www.ambachtengereedschap.nl